

เจ้าบ่าว

มดขี้ยา

๔ ประการ

923.1593

๑ ๑๙๖ ๙

หอสมุดแห่งชาติ
จังหวัดบุรีรัมย์

หอสมุดแห่งชาติ

สาขาพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำแปลมโนขุธรรม ๔ ประการ
แปลจากพระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นายบุญเจียง ชิตสิน
พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ

นางสิน ชิตสิน
ณ วัดดอน ตำบลบ้านทวาย
วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ เชียงเฮง ๒๔๓ บางรัก พระนคร
นายพิตเชื้อห่อ ผู้พิมพ์โฆษณา ๑/๑๒/๒๔๗๘

กระทรวงศึกษาธิการ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน

กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา

มณฑล...

...

...

...

เลขที่ ๑๒.

...

เลขที่ ๑๒๓.๑๕๙๓
๑. ๑๙๖๑

เลขที่ ๑๒๓.๑๕๙๓

คำนำ

นายบุญเจียง ชิตสิน ได้มาแจ้งความจำนง ขอ
พิมพ์หนังสือแจกในงานปลงศพนางสิน ชิตสิน ผู้เป็นย่า
และได้เลือกเอาหนังสือว่าด้วยมนุษยธรรม ๔ ประการ นี้
กรมศิลปากรอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามประสงค์

หนังสือว่าด้วยมนุษยธรรม ๔ ประการนี้ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ ไว้
เป็นภาษาบาลี ต้นฉบับเดิมเป็นอักษรอริยະລາຍพระ
ราชหัตถเลขา ราชบัณฑิตยสภาได้มาจากวัดบวรนิเวศ
ได้ให้พระญาณวิจิตร (ลีธโรโจนานนท์) เปரியัญ คัด
ออกไว้เป็นอักษรไทย เมื่อได้แปลออกดูเห็นข้อความ
ยังไม่จบ เพราะเหตุตั้งอุทเทศ ไว้ว่า ธรรม ๔ นิเทศก็
แจก ๔ แต่ถึงภาษานี้มีเพียง ๒ ข้างต้น ข้างท้ายอีก ๒
ไม่มีภาษานี้ที่เป็นเช่นนี้ จะเป็นด้วยทรงพระราชนิพนธ์
ค้างหรือจะทรงไว้จบแต่ต้นฉบับขาดไปก็สืบไม่ทราบได้

กรมการ

ขออนุโมทนา ใน กุศล บุญราศีทักษิณานุประทาน
ซึ่ง นายบุญเจียง ชิตสิน ได้บำเพ็ญเป็นกตัญญู
กตเวทิตาธรรมนี้ จงอำนวยอิฏฐผลแก่ผู้มรณะตาม
คติวิสัยนั้น ๆ เทอญ.

กรมศิลปากร

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘

คำแปลมนุษยธรรม & ประการ

ความงามงามมีแก่ท่านทั้งหลาย

พระลัทธิธรรมเครื่องหาใจออก (๑) อันเป็นประโยชน์
อย่างยิ่งนี้ ของพระอรหันต์ลัทธิมาลัทธิพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้
เอง ไม่มีครูอาจารย์ ผู้มีพระสันดานมั่นคงไม่หวั่นไหว
ผู้เป็นพระศาสดา มีพระอภิไธยว่าพระโคตม เป็นธรรม
เครื่องนำสัตว์ออกจากสังสารวัฏ ไม่ใช่สักแต่อ้างว่า
กันมาอย่างนี้ ๆ เป็นธรรมไม่ผิดไม่พลาด มีผลเห็นเอง

(๑) “หาใจออก” เป็นคำตรงข้ามกับ “หาใจเข้า” ภาษา
บาลีว่า “อัสสาสะ (หาใจออก) บัสสาสะ (หาใจเข้า)” ทั้ง
ในภาษาบาลีและภาษาไทย ถ้าใช้คู่กันทั้ง “หาใจออก หาใจเข้า”
ก็ไม่มีความพิเศษอันใดเพราะเป็นอาการแห่งสัตว์มีชีวิตโดยสามัญ ถ้า
ใช้ศัพท์เดียวแต่ “หาใจออก” ก็หมายความว่าพิเศษออกไปได้ถึง
ความโล่ง โปร่ง สะดวก คล่อง แห่งใจ เช่นทำ หรือ พูด หรือ คิด
อะไรไม่ตลอด ว่า “อึดใจ” หรือ “หาใจไม่ออก” ถ้าหลุดออก
มาได้ว่า “โปร่ง โล่ง ฯลฯ หาใจออกแล้ว” คำว่า “หาใจออก”
ในธรรมที่จะกล่าวต่อไป พึงเห็นความพิเศษเช่นนี้. ผู้แปล.

ให้ผลไม่เลือกเวลา ผู้รู้ความพอใจยิ่ง เป็นธรรมะจับ
และบริสุทธิ์ ทำให้มาคู้ได้ ภิกษุสงฆ์นำต่อๆ มา จึง
ประดิษฐานอยู่จนทุกวันนี้

ขอความงามจงมีแก่สาธุชนทั้งหลาย

ชื่อว่าธรรมแห่งมนุษย์ทั้งหลายในโลก ว่าโดยอาการ
ชนิดหนึ่งแยกได้เป็น ๔ ประการ คือนิรตลาลกธรรม
(ธรรมเครื่องหายใจออกอย่างที่ไม่ได้หายใจออก
เลย) ๑ ทุรตลาลกธรรม (ธรรมเครื่องหายใจออก
อย่างชั่ว) ๑ สวาสลาลกธรรม (ธรรมเครื่องหายใจออก
อย่างดี) ๑ ปรมัตถลาลกธรรม (ธรรมเครื่องหายใจออก
ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง) ๑

ในธรรม ๔ อย่างนั้น ทิฏฐิที่หาประโยชน์มิได้
เป็นต้นว่า กล่าวว่าการกระทำแล้วไม่ชื่อว่า
กระทำ กล่าววาลัตถ์ ไม่มีเหตุ กล่าววาลกแห่งกรรม
ไม่มี และกล่าววาทายแล้วสูญ ทิฏฐินี้เรียกว่านิรต -

ลาลกธรรม เพราะว่าไม่มีผลพิเศษแก่ศาสดา แก่สาวก
ทั้งหลาย และแก่คนทั้งหลายอื่น ๆ ผู้ปฏิบัติตาม เป็น
อันห้ามความเพียรห้ามความขะมักเขม้น

ความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) ที่บุคคลถือเอาแล้ว
โดยไม่แยบคาย แม้จะแต่งตั้งขึ้นไว้สำหรับปฏิบัติเพื่อ
ให้ได้ความสุขก็เป็นไปโดยผิด เรียกว่าทุจริตลาลกธรรม
ได้แก่การพรรณนาหนทางสวรรค์ และหนทางพรหมโลก
ด้วยพิธีบูชาัญทั้งหลาย อันประกอบพร้อมด้วยความ
เบียดเบียนผิดตัวอื่นเป็นต้นว่า พิธีฆ่าม้าบูชาัญ พิธีฆ่า
คนบูชาัญ พิธีลอบขบว่ง (ล้างบาป) พิธีดื่มน้ำโสสม
พิธีปราบ ไม่ให้ใครก็ดขวางตั้งนี้บ้าง ด้วยพิธีอื่น ๆ อัน
คล้ายกันมีการบำเรอไฟเป็นต้นบ้าง และการพรรณนา
ความบริสุทธิ์ด้วยการประพฤติตบะ มี ถือประพฤติ ไม่นุ่ง
ผ้าบ้าง ด้วยอาการเคารพต่อพระอาทิตย์เป็นต้นบ้าง
แม้ด้วยศีลและสมาธิบ้าง และการพรรณนามงคลและ
อัปมงคลด้วยกรรมต่าง ๆ อ้างถึงที่ได้เห็น ได้ยินและสູບ
ดมในปัจจุบันทันตาบ้าง

ความเห็นชอบ (ลัมมาทิฏฐิ) อันซึ่มลทินแห่ง
 ลุคติ และ ทุกคติ โดย กุศล กรรม บถ และ อกุศลกรรม บถ
 เป็นความเห็นที่บุคคลถือไว้แล้วโดย แยกคายเป็น ไปแล้ว
 โดยชอบแท้ เพราะเว้นจากการเบียดเบียนเป็นต้นเรียก
 ว่า สวาสลสาธกธรรม ได้แก่การถือชอบและธรรม ไม่ผิด
 อันนำประโยชน์และความสุขมาให้ทางเดียว คือ (ถือว่า)
 ผลทานที่บุคคลให้แล้วมีอยู่ ผลบูชาและค้ำบัมมีอยู่ ผล
 วิทยาของกรรมที่บุคคลทำดีและทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี
 โลกหน้ามี มารดาบิดามี สัตว์ทั้งหลายที่ลอยมาเกิด
 ก็มี ผู้ปฏิบัติชอบทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกหน้า เพราะ
 รู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้วยังผู้อื่นให้รู้ก็มีดังนี้บ้าง ได้แก่
 สภาวะที่ห้ามเสียซึ่งธรรมทั้งปวงเหล่านี้ คือกล่าวว่
 ตายแล้วสูญ กล่าวเดาว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นชีวิตเป็นต้น
 กล่าวว่สิ่งทั้งปวงเที่ยง กล่าวว่สัตว์ไม่มีเหตุ กล่าวว่
 แปรไปตามความนิยมตามความประจวบ กล่าวว่มี
 พระเจ้าสร้างโลกเป็นต้น และการถือมองคลตึ้นข่าว
 ความปฏิบัติโดยไม่แยกคาย ดังนี้บ้าง ได้แก่ความ

ปฏิบัติโดยแยกคายอันเป็นไปโดยชอบ เป็นข้าศึกแก่
ธรรมที่กล่าวมาข้างบนนี้บ้าง

ธรรมวินัยของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอัน
เป็นไปแล้วด้วยอำนาจกำหนดรู้ซึ่งอุปาทานทั้งปวงแล้วและ
กล่าวจำแนก ซึ่งธรรมทั้งหลาย เรียกว่าปรมัตถสาธกธรรม
ได้แก่ธรรม ประกอบด้วย ความระงับ ธรรมประกอบ ด้วย
ความดับรอบ ธรรมอันถึงซึ่งความตรัสรู้พร้อม ธรรม
อันพระลุดตเจ้ารู้แจ้งทั่วแล้ว

ในธรรม ๔ อย่างนั้น ถ้าว่าถึงประโยชน์ที่เป็นไปใน
กาลที่ยาวแล้ว ธรรมข้อต้นหาประโยชน์มิได้สักอย่าง
เดียวเป็นแต่ชน เจ้าทิฏฐิทั้งหลาย ที่ยินดีในทิฏฐินั้นตรึก
ตรองแล้วบัญญัติและแสดงไว้ เพื่อจะให้เป็นที่ยินดีแก่
พวกมีทิฏฐิจริตเท่านั้น ในธรรมข้อต้นนี้ ศาสตรา(ผู้สอน)
มีทิฏฐิอย่างใด สารา(ผู้ฟังสอน) ก็มีทิฏฐิอย่างนั้น
ย่อม กระทำสักการ เคารพ น้อมนำ ลากมีประ การ เป็นอัน
มากเข้าไปให้ ด้วยเข้าใจว่าศาสดานั้นเป็นบัณฑิต ให้

เกิดความรู้แก่เราทั้งหลายดังนี้ อานิสงส์ของศาสตร์ตามี
เท่านั้นอย่างนี้แล

ฝ่ายสาวกของศาสดานั้นเล่า แต่ก่อนมากลัวบาป
บ้างอยากได้บุญ เพราะเชื่อคนทั้งหลายอื่น และก็เพราะ
กลัวบาปจึง ไม่ได้ทำกรรมมีปาณาติบาตเป็นต้นตามที่ตน
ปรารถนา เพราะทำบาป ไม่ได้นั้นจึงเกิดความอยากและ
ความกลุ้มใจ แม้ทำบาปลงไปด้วยความไม่เชื่อเพื่อก
ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ข้อนี้เป็นทุกข์ของชนพวกนั้น
ครั้นมากระทำบุญล้มปทาต่างๆ มีประพฤติกบะเป็นต้น
เพราะอยากได้บุญ ก็ลำบากด้วยกายและวาจา ฝ่าย
คนตระหนี่ก็ต้องทำการบริจาคทรัพย์เป็นต้น เริ่มทำพิธี
มีบูชาญัตติต้องให้ทานเป็นต้น อันนี้ก็นับว่าเป็นทุกข์
ของชนพวกนั้นอีก

ก็เดี๋ยวนี้เมื่อชนพวกนั้นมาตกลงใจรับเอาทวิญญูข้อต้น
อย่างที่ว่ามาแล้วอุบัตถะทั้งปวงคือความกลัวบาป และ
ความอยากได้บุญก็เลือนลื่นไป เพราะความเห็นเป็นไป
เฉียบแล้วในอำนาจที่เห็นว่าตายแล้วสูญ ทำกรรมลงไปแล้ว

ก็เหมือนไม่ได้ทำ และผลบุญบาปก็ไม่มี อานิลงส์
หันตาเห็นของสาวกแห่งศาสนาเชนว่าก็มีเพียงเท่านั้น

บุรุษผู้มีญาณวิเศษต้องการ ประโยชน์ที่เป็นไปใน
เวลานานมาหลายภพนั้นแล้วเมื่อจะพิจารณา โดยชอบก็พึง
พิจารณาอย่างนี้ว่า ธรรมนี้ถ้าทางประโยชน์ชาติหน้า
แล้ว ไม่มีประโยชน์โดยประการทั้งปวงเทียวหนอ ถึง
ใครจะรู้หรือไม่รู้จักทำอะไรได้

แท้จริงในลัทธินั้น ถึงผู้เป็นศาสดาแสดงธรรมอยู่ก็
ลำบากเลย เปลา ๆ สาวก ผู้ฟังธรรมก็เช่น เดียวกัน
เพราะว่าผลพิเศษใน ภายหน้า จะ ได้ มีแก่คนทั้ง ปวงที่ถือ
ทฤษฎีนั้นหรือไม่ถือทฤษฎีนั้นก็หาไม่ได้

อนึ่ง ว่าถึงในปัจจุบันหันตาแล้ว ความปฏิบัติชอบ
เท่านั้นควรที่บุคคลจะพึงปรารถนา ความปฏิบัติผิดด้วย
ประการอื่น ควรบุคคลจะเว้น เพราะเหตุใด เพราะ
เหตุว่าความปฏิบัติ ผิด เป็นสิ่งที่จะให้ผลมี ความ ตีเตียน
เป็นต้น ก็เมื่อมายึดถือทฤษฎีแล้ว น้ำหนักของความ
ปฏิบัติชอบ และความปฏิบัติผิดในปัจจุบันหันตา แม้แต่

ก่อนจะมีเรี่ยวแรงเพราะกลัวบาปอยากได้บุญอยู่ ก็จัก
ถอยกำลังเพราะความกลัวนินทาเป็นต้น และเพราะ
อยากได้ผลดีกว่าความสรรเสริญเป็นต้น คนที่ถือปฏิญญา
อื่นนั้นแหละดีกว่าคนถือปฏิญญาในบัดนี้ทันตา ส่วนใน
ภายหน้าเสมอกันหมด บุรุษผู้มีญาณพิเศษพิจารณา
อย่างนั้นแล้ว ควรแหวกธรรมนั้นหลักไปเสีย ไม่ควร
ถือเอา ธรรมข้อแรกเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุนี้ท่านจึง
กล่าวว่ามีวิธสัตถกธรรม (ธรรมเครื่องหาใจออกอย่าง
ที่เรียกว่าไม่ได้หาใจออก)

ส่วนธรรมที่ ๒ เป็นวาทะที่กล่าวถึงการทำ แสดง
ซึ่งความปฏิบัติ ทั้งหลาย ที่จะหลัก ทุกข์และให้ ได้ความ
สุขในภพหน้า แต่ก็ยังเป็นธรรมที่ควรติเตียน เพราะ
ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายบางพวก หรือ
ทำให้เกิดกอยู่ในฐานะที่เป็นคนกระทำความไม่ใช้กิจ หรือ
เป็นแดนเกิดแห่งความโกหก

ความเลวของอารมณ์ที่เป็นทุกข์ บุคคลย่อมเข้าไปได้
ในสังขารเหล่านี้ ชื่อว่าความแสวงหาประโยชน์

และสุขแก่ตน และคนอื่นที่เป็นผู้ถวาย ของตน ด้วย
การนำเหตุแห่งทุกข์เข้าไปให้ เพราะใคร่สิ่งที่ไม่เป็น
ประโยชน์ส่วนเดียวในสังขารทั้งหลายที่หมายรู้กันว่าเป็น
สัตว์เหล่านั้น ไม่มีรูปสมควรจะเป็นธรรม

อานิสงส์ของกิริยาที่เคารพพระอาทิตย์และบ่าเรอไฟ
เป็นต้น จะได้เห็นประจักษ์ในปัจจุบันทันตาแม้แต่เด็กเล็ก
น้อยก็ห้ามมิได้ คนทั้งหลายที่ทำกิริยาเช่นนั้นลำบาก
เปล่า ๆ ทำเครื่องสักการะให้หมดสิ้นไปในที่ไม่ควร
โดยแท้ และตกอยู่ในฐานที่เป็นคนทำกิจที่ไม่ควรทำ
อย่างเดียว

ก็โลกนี้มีธาตุนับไม่ถ้วน มีธาตุต่าง ๆ ในบรรดา
ธาตุที่นับไม่ถ้วนและธาตุต่าง ๆ นั้น สัตว์ทั้งหลายที่มี
ธาตุต่าง ๆ นั้น ๆ ย่อมติดแน่นธาตุใด ๆ ตามความ
ตรึงของตน หรือเลียงโฆษณาของคนอื่น ก็ตรึงแน่นอยู่
ในธาตุนั้น ๆ ย่อมกล่าวโวหารว่า สิ่งนี้จริงสิ่งอื่นเหลว
เปล่า ดังนี้ เมื่อสัตว์ทั้งหลายนั้นมาเป็นอย่างนี้ และพา
กันปฏิบัติอยู่โดยอาการนับไม่ถ้วน บาปกรรมทั้งหลาย

เป็นอนเนกมีกล่าวล่อล่ียดและกล่าว เท็จสด ๆ ร้อน ๆ เป็น
 ต้นก็เกิดขึ้นพร้อม เพราะเหตุที่มเกลียงเกลียงแย่งและ
 วิวาทอาศัยถือผิดตรงกันข้ามแย้งกันและกัน เป็นเหตุ
 ให้สัตว์เหล่านั้น ได้รับทุกข์ต่าง ๆ ในปัจจุบันทันตา

ก็สัตว์โลกอันตนหาครอบงำแล้วนี้ เป็นผู้ยากได้
 สุขเกลียดทุกข์ แม้เมื่อจะตายก็ปรารถนาความสุขและ
 กลัวความทุกข์เบื้องหน้าแต่ตายไป เมื่อสัตว์ โลกนั้น
 เป็นอย่างนี้ การที่ล่อลวงทำให้งวยงหรือชูงักโซกสัตว์
 โลกให้นำลากลักการะเป็นต้นมาให้ ด้วยกรรมที่ไม่
 เป็นจริงหรือไม่มีบัญญัติ เป็นแต่เครื่องลวงโลกด้วย
 ประการต่าง ๆ เท่านั้นก็ดี การอ้างประโยชน์ในโลกหน้า
 มาชักชวนให้สัตว์โลกรื่น เรืองบันเทิงอยู่ในกรรมทั้งหลาย
 อันไม่สมควรเป็นที่พึงในเวลาตายก็ดี การย้งสัตว์โลก
 ให้ลำบากในกรรมทั้งหลายที่ไม่แลเห็นอันดีล็กดี การ
 แลดงลัทธิธรรมต่าง ๆ แล้วทำการอุ้มชูผู้ก่ฝ่ายของตน
 แล้วนำความพินาศเข้าไปให้แก่ผู้ก่ฝ่ายคนอื่นเพราะอาศัย
 ลัทธิที่ดี การผูกพันผู้ก่ฝ่ายของตนไว้ด้วยลัทธินั้น ๆ

กิตติ สิ่งที่ถูกกล่าวมาทั้งหมดมีอาทิดังนี้ มิได้มีรูปสมควร
เป็นธรรมเลย เพราะเหตุนี้ธรรมที่มี สภาวะอย่างนี้
จึงมิได้เป็นที่ยินดีแห่งวิญญูชนทั้งหลาย

บุรุษผู้มีญาณพิเศษครั้นมาในธรรมนั้น คึกขารู
ธรรมนั้นแล้วพิจารณาอยู่ ครั้นเห็นโทษในธรรมนั้นแล้ว
ก็พึงดูหมิ่นช้าแรกแหวกหลักจากธรรมนั้น ไปเสีย

แท้จริง ธรรมที่เป็นไปแล้วด้วยอำนาจบุญญาเป็น
ต้น ไม่เป็นธรรมคงทนควรแก่บุญญา เหตุประกอบ
ด้วยโทษมีต้นปลายไม่ตอ้งกันเป็นอาทิ เพราะเป็นธรรม
ที่พวกมี อชฌาตย์ ประกอบด้วยโลก เป็นต้น พรรณนาไว้
เป็นธรรมปราศจากเหตุการณ์ เป็นแต่อ้างว่าท่านว่ามา
กระนั้น ๆ เท่านั้น จะได้ยังความบ่อนกันจากบาปที่โลก
ติเตียนให้ ถึงพร้อมก็หาไม่ ย่อมยังเหตุอื่นไม่เป็นที่
ปรารภนา ไม่น่า ใคร ไม่เอิบอาบใจมี การวิวาทกับพวกอื่น
เป็นต้นให้เป็นไปพร้อมในโลก

หรือนัยหนึ่ง เมื่อบุคคลไม่แลเห็นอานิสงส์ ในธรรม
นั้นแม้เล็กน้อย รู้แล้วว่าศาลาทั้งหลายอื่นกล่าว

แล้วโดยประการต่าง ๆ ตามมติของตน ๆ แม้จะไม่หลัก
หนีไปจากธรรมนั้นก็พึงมัตถ์ลัดเพิกเฉยไว้ อย่าเคารพ
อย่าฟัง เพราะว่าธรรมเช่นนั้นมิ อานิสงส์ ไม่เห็น
ประจักษ์ เป็นแต่ทำความเชื่อตามคำของคำสดานั้นเท่านั้น

กรรมทั้งหลายมีบชัชฌญเคารพพระอาทิตย์ และอ้อน
วอนท้าวมหาพรหมเป็นต้น เป็นของที่มิได้แลเห็นอานิสงส์
เมื่อชนทั้งหลายจะกระทำหรือมิกระทำการเหล่านั้น พระ
อาทิตย์ก็ร้อนอยู่เสมอนั้นเทียว เมื่อชนทั้งหลายปรารภนา
ให้เย็นก็ไม่เย็น ย่อมส่องแสงในกลางวันเท่านั้น เมื่อ
ชนทั้งหลายปรารภนาแสงสว่างในราตรี ก็มิได้มากระทำ
แสงสว่างให้ พระอาทิตย์มิได้ทำความประสงค์ของชน
ผู้ปรารภนานั้นให้สำเร็จโดยประจักษ์เลย ย่อมกระทำ
อุปการะแก่โลกตมธรรมตาของพระอาทิตย์ โดยสม่ำเสมอ
เท่านั้น

ถึงไฟในพิธิบุชัชฌญเล่า เมื่อชนทั้งหลายจะบูชาหรือ
ไม่บูชาก็วางตนเสมอคือตั้งอยู่โดยธรรมตาเป็นไฟนั่นเอง
ผู้วิเศษมีท้าวมหาพรหมเป็นต้นก็เหมือนกัน ไม่มีใคร

เห็นตลอดมาแต่ทุกเมื่อ เป็นแต่ได้ยินโดยอาการต่างๆ
 เป็นต้นว่า ได้ยินว่ากันมาดังนี้ ๆ เท่านั้น ก็ถ้าว่าสภาพ
 ทั้งหลายมีพระอาทิตย์เป็นต้น เป็นสิ่ง ที่ควร นมัสการ ไชว
 การนมัสการสภาพทั้งหลายมีพระอาทิตย์เป็นต้น ก็
 พึงเป็นหนทางสุคติ การดูหมิ่นก็จะพึงเป็นหนทางทุคติ
 อนึ่งสภาพทั้งหลายมีพระอาทิตย์เป็นต้น จะพึงทำการข่ม
 ขี้และความ ยกย่อง อย่างไร อย่างหนึ่ง แก่ชนทั้งหลาย
 ที่นมัสการและด่าแม่ ในเวลานี้ อาการนั้นก็พึงเป็น
 ทางปฏิบัติปรากฏแก่โลก ก็การแปลกเปลี่ยนเช่นนั้น
 มิได้มีแก่สภาพทั้งหลาย มีพระอาทิตย์เป็นต้นนั้นเลย
 เหตุใด เหตุดังนี้ จึงควรถือเอาว่าอาการนั้นมีใช้หน
 ทางแห่งสุคติและทุคติทั้งหลาย

ก็หนทางแห่งสุคติและทุคตินั้นมีอยู่ แต่ต้องเป็น
 อาการอื่นจากอาการที่กล่าวมา มีโทษและอนิสงส์อัน
 เข้าไปค้นหาได้อยู่ ชนทั้งปวงอาจเข้าไปค้นหาได้ทุก
 สถานและทุกเวลา

กิจกรรมทั้งหลาย นิมิตฺตชาตฺตย และ เคารพ พระอาทิตย์
 เป็นต้นสมมติกันขึ้นแล้วโดยบัญญัติในบางแห่งบางคราว
 แล้วสืบทอดมาด้วยอาการต่าง ๆ มีอ้างว่าได้ยิน ได้ฟัง
 มาว่ากระนั้น ๆ เป็นต้น ไม่มีรูปสมควรจะเป็นหนทางลุดติ
 และทุดคติเลย. (หมดณะบัพเพนนี)

(จตุมนุสสุตฺตมโม)

สุภมตฺต-โว

อัย อรหโต สุมมา -	สุมพุทฺธสฺส สยมภฺโน
อนาเจรสฺส ตาทิสฺส	สตฺตฺว โคตมนามิโน
ปรมสฺสาลสฺสทฺตมโม	นียยานิโก อนีติโห
อปณฺณกาวิโรโธว	สณฺธิฏฺฐิโก อกาลิโก
วิญญูหาราธนาโยว	สณฺตสฺสทฺเตหิปลสฺสลิโก
ภิกฺขุสฺสขานิยมานโน	ยาวชฺชาปิ ปตฺติฏฺฐจติ ฯ

สุภมตฺต สาธุนิ

โลกสฺมี มนุสฺसानํ ฐมโม นาม เอเกณากาเรน
จตฺตพฺพิโธว โหติ นิสฺสาลโก จ ฐมโม ทฺรฺสฺสา-
สโก จ ฐมโม สฺวาลสฺสาลโก จ ฐมโม ปรมสฺ-
สาลโก จ ฐมโมติ ฯ

ตตฺถ นิสฺสาลโก ฐมโม นาม อภิริยวาโท
อเหตุกฺวาโท นตฺถิกฺวาโท ยฺยเจตฺตวาโทติ เอวมาทิกา
นิตฺตถกา ทิฏฺฐิ ยํ นิสฺสาย นตฺถิ สตฺตฺวโน จ

กมฺมานํ ผลวิปาโก อตฺถิ อयํ โลโก อตฺถิ ปรโลโก
 อตฺถิ มาตา อตฺถิ ปิตา อตฺถิ สุตฺตา โอบปฺปาทิกา
 สมฺมาปฏฺฐิปปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ
 อภินฺนฺวา สจฺฉิกฺขฺวา ปเวเทนฺตฺติ สมฺมาคฺคาโห วตฺตติ
 อปฺนฺนฺตฺโต จ ธมฺโม เอกนฺตหิตสฺสขาวโห เยน
 อจฺเจตฺวาโห เจว ตํชีวาทฺวาโห จ สพฺพสฺสสฺสวาทฺโห
 จ อเหตุกฺวาทฺโห จ นียติสํคตฺวาโห จ อิตฺถํนิมฺ—
 มานวาทฺโห จ โกตฺถลฺลมญฺจลฺลญฺจ อโยนิโส ปฏฺฐิปปตฺติ
 จาติ สพฺเพ อิมํ ธมฺมา ปฏฺฐิกฺขิตฺตา ตปฺปฏฺฐิปกฺขา
 โยนิโส ปฏฺฐิปปตฺติโยเยว ธมฺมา ปวตฺตา ฯ

ปรมสฺสสาสโก ธมฺโม นาม ตถาคตสฺสสารทโต
 สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สพฺพุปาทานานํ ปรินฺนฺวาย ธมฺมานํ
 วิภชฺชวาทวเสน ปวตฺโต ธมฺมวินโย โยยํ อปฺ—
 สมิโก ปรีนิพฺพานิโก สมฺโพธคามิ สุกตปฺปเวทิตฺโต ฯ

ตตฺถ ปจฺโม ธมฺโม ที่มกาลีเกน อตฺถฺเนน เอกนฺต—
 นีรตฺถโกว โหติ เกวลํ ทิฏฺฐิจิกฺขเนหิ ทิฏฺฐิจิเมว อสฺสา—

เทณเตหิ ตถเกตฺวา ทิฏฺฐิจฺจริตํ โทสณฺตถาย! ปณฺ—
 ญตฺโต เทลฺลิตฺโต ฯ เขตฺต จ ยํทิฏฺฐิจฺจโก โส สตฺถา
 โหติ ตํทิฏฺฐิจฺจา สวากา สกฺกโรนฺติ ครุทโรนฺติ
 อเนกปฺปการลาภํ อุปเนนฺติ ปณฺทิตฺโต เอล อมฺหากํ
 ฌานูปฺปาตโกติ ฯ เอวเมตฺตโก สตฺถุ อานิสฺสโต ฯ

ตลฺล โข ปน สตฺถุโน สวากา ปุพฺเพ ปเรส
 สตฺถาย ปาปภีรูกาเป โทนฺติ ปุณฺณกามาเป ฯ ปาป—
 ภีรูกตฺยา จ น ลภนฺติ อตฺตนา อิจฺฉิตํ ปาณาติ—
 ปาตาติกมฺมํ กาคุ เตน เนลฺล โหติ อิจฺฉาวิชาโฏ
 อนาทรียเณ ปาปํ กตฺวาเป ปจฺฉา วิปฺปฏฺฐิสาริโน โทนฺติ
 ตํ เนลฺล ทุกฺขํ ฯ ปุณฺณกามตฺยา ตํ ตํ ปุณฺณ—
 สมฺปทํ ตปฺจรรณาที กโรนฺตา กายวาจาหิเป กิลมฺนฺติ
 มจฺจรายนฺตยาเป ธนาทิปริจฺจาคํ กตฺวา ทานยณฺณาทีนํ
 อารณฺติ ตมฺปิ เตลฺล ทุกฺขสฺสมํ ตํ โหติ ฯ

อิทาณิ ปน เอวรूपํ ทิฏฺฐิจฺจ คเหตุวา กตฺสณฺนิฏฺฐ—
 จานานํ สพฺโพ อุปทฺทโว ทิฏฺฐิจฺจาเยว อจฺเจตฺหากิ—

เรียนตฤติกาทิวสปปวตฺตาย ปาปภีรุตตา เจว ปุณฺณกามตา
จ ปหิยฺยนฺติ ฯ เขตฺตโก ทิฏฺฐจฺจมฺมิกานิสฺสโธ ตา—
ทิสฺสสฺส สตฺถโน สวากานํ โหติ ฯ

ตตฺร วิณฺณ ปุริโส ที่มกาลีกตฺถตฺถโก อากนฺตฺวา
สมฺมา อเวกฺขมาโน เอวํ ปจฺจเวกฺขเยยฺย นีรตฺถโก วตฺถํ
ธมฺโม สพฺเพน สพฺพํ สมฺปฺรายิเกน อตฺถเนน ญาโตยิ
อญฺ โตยิ ก็ ภวิสฺสติ ฯ ตตฺร หิ สตฺถา เปตํ ธมฺมํ
เทเสนฺโต มุชฺสา กิลมฺติ ตถา โสตาโร สวากา ฯ

สพฺเพสฺสเนหิ ตํทิฏฺฐจิกานมฺบิ อตํทิฏฺฐจิกานมฺบิ นตฺ—
ถเว สมฺปฺราเย วิเสโส ยสฺมา จ ทิฏฺฐจฺจมฺมสมฺม
อิจฺฉิตพฺพาเยว กายวาทิ สมฺมาปฏฺฐิตฺติ ปรีวชฺ—
เขตฺตพฺพา จ มิจฺฉาปฏฺฐิตฺติ อญฺณเถหิ คารยฺหาติ—
ภาวโต ฯ อิมํ โข ปน ทิฏฺฐจํ นิสฺสาย ทิฏฺฐจฺจมฺเม
สมฺมาปฏฺฐิตฺติมิจฺฉาปฏฺฐิตฺติํ ครุภาโว ปุพฺเพ ปาป—
ภีรุตตาปุณฺณกามตาหิ พลวํปี สมาโน ครหาทิมตฺต—
ภเยน จ ปลฺลสาทิมตฺตกามตฺตา จ ทฺพฺพโลเยว
ภวิสฺสติ ฯ อญฺณทิฏฺฐจิกาเยว ทิฏฺฐจฺจมฺเม ตโต

คฺนุทธรรตรา ๗ สมฺปฺราเย ปณ ลพฺเพ สมสฺมาเยวาติ ๗
 โล ตํ ฐมํ นิพฺพชฺช ปกฺกเมยฺย น คณฺเหยฺย ๗
 เอวมยํ ปจฺโม ฐมฺโมติ ๗ เตนฺ นีรุตฺตาสโก วุตฺโต ๗

ทุกฺติโย ปณ ฐมฺโม กมฺมวาโต โหติว สมฺป—
 ราเย ทุกฺขปริหารสฺสขปฏฺฐิลาภปฏฺฐิปตฺติโย ทีเปนฺโต เอ—
 กจฺจํ สตฺตานํ อหิตกรณฺน วา อกฺิจการิตปาป—
 เนน วา โกหณฺณปฺปภาวตาย วา มิจฺฉาปฏฺฐิปตฺติ—
 ภาวโต คารยฺโหว โหติ ๗

เยสุ หิ ลํชาเรสุ ทุกฺขา เวทนา อุปฺลพฺภติ
 เตสุ สตฺตสฺสณฺณิเตสุ ลํชาเรสุ เอกนฺตาหิตกามตาย
 ทุกฺขการณฺนยนฺน อตฺตโน วา ปเรลํ วา สปกฺขิกานํ
 หิตสฺสเชตฺตณฺนาม ฐมฺโม ภวิตฺถํ อรหุํ น โหติ ๗

อาทิจฺจุปฏฺฐจฺจํ อคฺคิปาริจฺจียาตีนํ อปฺปมตฺตโกบี—
 ทิฏฺฐจฺจํ มิกานิลโล ปจฺจกฺโข น โหติ ๗ อณฺณทตฺถํ
 ตํ การกา มุทฺตา กิลมฺมตา สกฺการณฺจ อฏฺฐจาเนน
 เขเปนฺตา อกฺิจการิตเมว ปาปฺพนฺติ ๗

อยบฺจ โลโก อเนกธาตุ นานาธาตุ ฯ ตตฺถ เต
 เต ตตฺถธาตุกา สตุตา ลกตฺถโกณ วา ปรโหมเสน
 วา ยํ ยํ ธาตุํ อภินิवासุนฺติ ตถา อภินิवासตา
 ไวหรนฺติ อิทเมว สจฺจํ โมขมณฺณนฺติ เตสํ เอวมฺภุตานํ
 อเนกาทาเรหิ ปฏฺฐิปปชฺชตํ ตํ ตํ อณฺโณณณวิปริตคาคํ
 นิสฺสํสา ย กลหวิคฺคหวิวาทา ตุวํ ตุวํ เปสฺสณฺณมฺลวาทา—
 ทโย อเนเก ปาปณฺณมาเยว สมนฺโณนฺติ เยหํ
 เต เต ตํ ตํ ทุกฺขํ ปาปณฺณนฺติ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ฯ

ตณฺหาภิกฺกุโต จายํ โลโก สุขกาโม ทุกฺขปฏฺฐิกฺกุโล
 มรมาโนยํ ปรมฺมมรณา สุขเมว ปตฺถเกติ
 ทุกฺขณฺจ ภายติ ตสฺสเอวมฺภุตสฺส โลกสฺส ตถา
 ตถา อยถาภุเตน อณาปณฺณเกณ วา ธมฺเมน เกวลํ
 โลกวิมฺหาปเกณ วณฺณเจตฺวา วิมฺหยาเปตฺวา วา ตชฺเชตฺ—
 วา วา ลากสฺสการาทินิ อหาราปนณฺเจว มรณกาเล
 อปฺปติฏฺฐจารเหตฺ กมฺเมตฺ ปรโลกตฺถโกติ อปฺปติสฺส
 อากิฬฺาปนปรีกิฬฺาปนณฺจ ตถารุเปสฺ อตฺติสฺสมานานิสฺสํเสสฺ
 กมฺเมตฺ กิลมาปนณฺจ ตํ ตํ ลทฺธิธมฺมํ ทิเปตฺวา

สปกฺขุปฏฺฐจาปนํ กตฺวา สทฺธิปจฺจยา ปฺรปฏฺขานํ
 อนตฺตูปนยาปนญฺจ ตาย ตาย สปกฺขพฺนฺธนฺนฺจชาติ
 เอวมาที สพฺพํ ธมฺโม ภวितฺถุ อรหฺรูปํ น โหเตว ฯ
 เตนายเมวรูปํ ธมฺโม วิญฺญณฺํ อาราทโก น
 โหติ ฯ

คตฺตร หิ วิญฺญู ปฺริโส อากฺขนฺตฺวา ธนฺตฺถิกฺขาย
 ตํ ธมฺมํ ญตฺวา ปจฺจเวกฺขมาโน ตตฺถาทีนํ วา
 ทิสฺวา อวมฺมณฺเณตฺวา ตมฺหา ธมฺมา นิพฺพชฺช ปกฺกเมยฺย
 ยญฺญาทิสฺสปฺปวตฺตโต ธมฺโม โลภาทิสฺสณฺณาสฺสเยหิ
 วณฺณิตตฺตา ปุพฺพาปฺรวิโรธาทิสฺสโยเคน ปญฺญาทิสฺสโม
 น โหติ เหตุการณฺรหิโต อิตฺถิหิตฺโหว น จ
 โลกครหิเตหิ ปาเปหิ สํวรํ สมฺปาเทหิ ปเรหิ
 สทฺธํ วิวาทาทโย โสเกยฺย ธนฺนิจฺเจ อกฺขนฺเต ธมฺนาเป
 สํวตฺเตตฺตํ ฯ

อถ วา ตตฺถ อปฺปมตฺตกมฺมํ อานิสฺสํ อทิสฺวา
 อญฺเณสํมมํ สตฺถารานํ สกฺลลกมฺเตน นานปฺปการวาทิตํ
 ญตฺวา ตโต อปฺกมฺนฺโตยฺย มชฺฌมตฺตธาคโก อสฺส

อคารโว อปฺปติสฺสโล ๗ ตาทีโล หิ ธมฺโม อปฺปจฺจกฺขา—
 นิสฺสโลว โหติ เกวลํ ตสฺส สत्ตฺถุโน วจเนน
 สทฺทหนึโย ๗

ยฉฺฉนาทิจฺจุปฺปจฺฉานมหาพรหฺมาชาจนาทีนึหิ กมฺมา—
 นิ อทิจฺฉานนิสฺสาเนว โหณฺติ ตานิ กโรณฺตานมฺปิ
 อกโรณฺตานมฺปิ อาทิจฺโจ อุนฺโหว โหติ สมเมว น
 สีสฺมิจฺฉตํ สีสฺสโล ทิวาเยว ทิปปติ น รตฺตํ
 อาโลกมิจฺฉตํ อาคณฺตุวา อาโลกํ กโรณฺติ น ตํ
 ตํ อิจฺฉตํ ปจฺจกฺขโต อตฺถํ ลาเอติ อถไซ สพฺพลสมเมว
 สूरียธมฺเมน โลกูปการํ กโรติ ๗

ยฉฺฉนคฺคิปี ยชตมฺปิ อยชตมฺปิ สโมว โหติ
 สเกน อคฺคิธมฺเมน ติจฺฉจฺติ ตถา มหาพรหฺมาตโย
 สทาปี น ทิสฺสนฺติเยว เกวลํ อติกิราทิวเสน สฺยุยฺยนฺติฯ
 ยติ หิ อาทิจฺจาทยโย นมสฺสตีตพฺพา ลีย์ เตสํ
 นมสฺสนํ สุกตฺติมคฺโค ลียา อวมนฺณนํ ทคฺคตฺติมคฺโค
 อถ เต อิทานิปี นมสฺสนฺตานมสฺสนฺตกฺโกสณฺตานํ
 ยํกิญฺจิ นิคฺคหปคฺคหํ กเรยฺยํ ยถา โล

ปฏิปตฺติมคฺโค โลกสฺส ปญฺญาเยยฺย ยสฺมา จ เตสํ
 เอวํไป วิกาโร นตฺถิ ตสฺมา คเหตุพฺพเมตํ ยทิตฺ
 เนส มคฺโค สุตฺตํคฺคตฺตํนตฺติ ฯ

ตาสญฺจ ปน มคฺเคน สมานเนน ตโต อญฺเณเนว
 ภวิตพฺพํ อปฺลพฺภมานาทีนฺวานิสฺสเณ สพฺพตฺถ
 สพฺพทา สพฺพเพสํ อปฺลพฺภมาเนน ฯ

อิมานิ จ ยญฺญาทิจฺจุปฺปจฺจนาทีนํ กตฺถจิ กทาจิ
 ปญฺญตฺติยา สมฺมตานิ อิตฺถิกรานฺตฺตฺวาทีนํ อาคตานิ
 นารหฺรูปานิ สุตฺตํคฺคตฺตํนตฺติ มคฺโค ภวิตฺตฺติ ฯ

หอสมุดแห่งชาติ
 จันทบุรี
 หอสมุดแห่งชาติ
 จันทบุรี
 หอสมุดแห่งชาติ
 จันทบุรี